

ἔχομεν τὴν Σημείωσιν (Notitia) περὶ τοῦ Βατικανοῦ κώδικος (cod. Vat. Palatinus Latinus) 24, εἰς τὰς σελ. 46, 53 τοῦ ὁποίου διεσώθησαν ἀποσπάσματα ἀπὸ εὐχαριστήριον λόγον τοῦ Φρόντωνος ὑπὲρ τῶν Καρχηδονίων ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου. Ἀποσπάσματα τοῦ λόγου αὐτοῦ δημοσιεύονται εἰς τὰς σελ. 256-8.

Εἰς τὸ ἐκδιδόμενον κείμενον συναντῶμεν κατὰ σειρὰν: τὴν ἀλληλογραφίαν Φρόντωνος καὶ Μάρκου Αὐρηλίου (σελ. 1-85), τὴν ἀλληλογραφίαν Φρόντωνος καὶ Ἀντωνίου Πίου (σελ. 86-106, καὶ 161-8), τὰ 2 βιβλία τῆς ἐπιστολογραφίας τοῦ Φρόντωνος πρὸς τὸν Λ. Βέρον (σελ. 107-132), τὸ περὶ εὐγλωττίας (de eloquentia) ἔργον τοῦ Φρόντωνος (σελ. 133-152) τὸ περὶ ρητορικῶν λόγων ἔργον τοῦ πρὸς τὸν Ἀντωνίνον Πίον (σελ. 153-160), εἰς ἐπιστολιμαίαν μορφήν πάντοτε, τὰς ἐπιστολάς πρὸς φίλους (σελ. 169-201), τὰς Ἀρχὰς τῆς Ἱστορίας (σελ. 202-214), τοὺς Ἐπαίνοις τοῦ Καπνοῦ καὶ τῆς Κόνεως ἀφ' ἑνός, τῆς Ἀδιαφορίας (Neglegentiae) ἀφ' ἑτέρου (σελ. 215-220. Εἰς τὸν τίτλον τῆς σελ. 215 ἀναγράφεται NEGENTIAE ἀντὶ NEGLEGENTIAE). Ἀκολουθοῦν ἐπιστολικά ἀποσπάσματα ἄλλων ἔργων τοῦ Φρόντωνος (De bello Parthico, De feriis Alsicensibus, De nepote amisso, σελ. 220-240). Ἀκολουθεῖ ἡ βιογραφία τοῦ Ἀρίονος (σελ. 241-2), καὶ μερικαὶ ἐπιστολαὶ (σελ. 242-255) πρὸς διαφόρους (μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐπιστολὴ ἀπὸ καὶ πρὸς Ἀππιανόν). Καὶ ἡ ἔκδοσις κλείεται μὲ τὰ ὑπὲρ Καρχηδονίων ἀποσπάσματα.

Τὴν ἔκδοσιν χαρακτηρίζει ἡ γνωστὴ ἐπιμέλεια καὶ ἐπιστημοσύνη τῶν ἐκδόσεων τῆς Bibliotheca Teubneriana.

ANT. Η. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

K. Wellesley, *Cornelii Taciti Libri qui supersunt*. Tomus II. Pars prima. Historiarum Libri. B.G. Teubner. Leipzig 1989, pp. I-XXII+σσ. 1-222.

Εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν σειρὰν τῆς «Γωϋβνεριανῆς Βιβλιοθήκης Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων Συγγραφέων» ἐξεδόθη τῷ 1989 ὁ ὡς ἄνω τόμος, ὁ περιλαμβάνων τὴν ὑπὸ τοῦ κλασσικοῦ φιλολόγου K. Wellesley γενομένην κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου τοῦ Ῥωμαίου ἱστορικοῦ συγγραφέως Ποπλίου Κορνηλίου Τακίτου (π. 55-π. 120 μ.Χ.) *Historiae* (Ἱστορίαι) (Βιβλία 1-5). Τὴν συνολικὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Τακίτου ἔχει ἀναλάβει ὁ ὡς ἄνω μνημονευόμενος φιλόλογος ὁμοῦ μετὰ τοῦ φιλολόγου S. Borzsák. Τὸ ἔργον τοῦ Τακίτου «Ἱστορίαι», ἀποτελούμενον ἐκ 14 βιβλίων, ἐκ τῶν ὁποίων σφύζονται τὰ 4 πρῶτα καὶ ἐν μέρος τοῦ 5ου, ἀναφέρεται εἰς τὰ μετὰ τὸν Νέρωνα (54-68 μ.Χ.) γεγονότα. Τὰ μὴ διασωθέντα βιβλία ἐπραγματεύοντο περὶ τῶν αὐτοκρατόρων Γάλβα, Ὁθωνος, Βιτελλίου (68-69 μ.Χ.) καὶ τοῦ Βεσπασιανοῦ (69-79 μ.Χ.), (ιδίως τὰ πρῶτα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας του).

Ὁ Τακίτος διὰ τῶν συγγραφῶν του ἀναδεικνύεται εἰς ἱστορικὸν εἰλικρινῆ, στωικὸν καὶ ἀπαισιόδοξον. Διηγεῖται μεροληπτικῶς τὴν ἱστορίαν, (ἀνακριβῆ πολλάκις), μιᾶς αὐτοκρατορικῆς Ῥώμης, σημειῶνων παντοῦ τὰς φαντασιώσεις τῶν Καισάρων καὶ τὴν χαμέρπειαν τῶν πελατῶν των. Σχετικῶς μὲ τὸ ὕφος του χαρακτηρίζεται ὡς σύντομος, νευρώδης, ἀπότομος, εἶναι δὲ πρώτης τάξεως ζωγράφος «ὁ μεγαλύτερος τῆς ἀρχαιότητος», κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Ῥακίνα.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς παρουσίας ἐκδόσεως περιλαμβάνονται τὰ ἑξῆς: α) Εἰς τὰς σσ. V-VIII περιέχεται ὁ λατινιστὶ —κατὰ τὸ ἔθος τῶν κριτικῶν ἐκδόσεων— συντεταγμένος Πρόλογος. β) Εἰς τὰς σσ. IX-X ἀναφέρονται μονογραφίαι καὶ μελέται, σχετιζόμεναι μὲ τοὺς οἰκείους περὶ τὸ θέμα Κώδικας τοῦ

Τακίτου. γ) Εἰς τὰς σσ. XI-XX ἀκολουθεῖ ἡ Σύνοψις τῶν Ἐκδόσεων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν Διατριβῶν (Πραγματειῶν) καὶ τοῦ καταστάντος χρησίμου Κειμένου τῶν «Ἱστοριῶν» καὶ δ) εἰς τὰς σσ. XXI-XXII ἐκτίθενται τὰ Μονογράμματα τῶν κωδίκων τοῦ ἐκδοθέντος κειμένου τῶν «Ἱστοριῶν» τοῦ Τακίτου.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς μετὰ χειρας κριτικῆς ἐκδόσεως ἀπαντοῦν τὰ ἀκόλουθα. α) Εἰς τὰς σσ. 1-180 ἐκδίδεται μετὰ Κριτικοῦ Ὑπομνήματος τὸ κείμενον τῶν «Ἱστοριῶν». (Βιβλία 1-5) β) Εἰς τὰς σσ. 181-182 παρατίθενται αἱ Μαρτυρίαι ἢ τὰ Μαρτύρια. γ) Εἰς τὰς σσ. 183-196 ἀκολουθεῖ ἡ Κριτικὴ καὶ δ) εἰς τὰς σσ. 197-222 παραθέτει ὁ ἐκδότης τὸν Ἱστορικὸν Πίνακα (προσώπων καὶ πραγμάτων).

Ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἐκδοσις τοῦ K. Wellesley ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως μεγίστην καὶ θετικὴν συμβολὴν εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐκδοτικῆς παρουσίας τῶν κλασσικῶν συγγραφέων καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τῶν Λατίνων. Ἡ κριτικὴ ἀποκατάστασις τοῦ κειμένου τῶν «Ἱστοριῶν» τοῦ Τακίτου καθιστᾷ τὴν εἰκόνα τοῦ ἱστορικοῦ συγγραφέως Τακίτου περισσότερον ἐμφαντικὴν. Βεβαίως ὁ ἐκδότης, πάντοτε κατὰ τὴν ἰδίαν του κρίσιν, ἐχρησιμοποίησεν ἐνιαχοῦ ἄλλας γραφάς, ἐκ τῶν ἤδη γνωστῶν καὶ προταθεισῶν ὑπὸ προηγουμένων ἐκδοτῶν.

Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνωματεύσεώς μας χαρακτηριστικῶς ἐπαγόμεθα ἐνίας διαφορὰς (κατ' ἐκλογὴν) δι' ἀντιβολῆς τῶν ἐκδεδομένων κειμένων, ἐν προκειμένῳ τοῦ K. Wellesley καὶ τοῦ C. Halm. Πρβλ. Cornelii Taciti Libri qui supersunt. Tertium recognovit C. Halm. Tomus posterior. Historiae et Libri minores continens. Lipsiae MDCCCLXXIII., p. 3. (Tac. Hist. I 2, 1): Opus adgredior opimum II K. Wellesley, ἐνθ' ἄνωτ. p. 2 (I 2, 1): Tempus adgredior dirum. - K. Wellesley, ἐνθ' ἄνωτ. p. 4 (I 8, 27), ἐνθα προσθετέα μετ' ἀμφιβολίας ἢ λέξις aptus, ἐλλειπούσα ἀπὸ τὴν παραβαλλομένην ἐκδοσιν τοῦ C. Halm. - C. Halm. ἐνθ' ἄνωτ. p. 16. (I 31, 2-3): evenit, forte magis et nullo adhuc consilio rapit signa, II K. Wellesley, ἐνθ' ἄνωτ. (I 31, 2-3): crector, temere magis et nullo adhuc consilio pars ignara, pars (ὡς καὶ τινες ἄλλαι).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΘ. ΤΟΥΡΑΙΔΗΣ

H. W. E. Saggs, *Civilization Before Greece and Rome*. New Haven and London: Yale University Press, 1989. Pp x (unnumbered)+322+25 plates. Illustrated. Hardcover, \$29.95.

Historians of ancient Greek and Roman history often inadvertently refer to their areas of competence and concern as ancient history, as if no other areas (Egyptian, Mesopotamian, Hebrew, Persian, Indian, etc.) had a legitimate claim to the terms «ancient history» or «ancient civilization». *Civilization Before Greece and Rome* is not, strictly speaking, a history book, but it is a formidable introduction to the civilizations of Egypt, Mesopotamia, Crete, Syria, Anatolia, Iran, and the Indus Valley, and to a lesser extent to the Israelites whose history has been amply covered by others. It is obvious that recent archaeological discoveries over the last two hundred years have uncovered much that has been indispensable for a fuller understanding of four great empires of the world of the Mediterranean: the Assyrian, the Persian, the Greek and the Roman, and this book capitalizes on those discoveries.

H. W. E. Saggs, who is Professor Emeritus of Semitic Languages at the University of Wales, surveys the scholarly progress that has been made in «pushing